

Molnár András

Tisztelgés tárgyi, képi és írásos relikviákkal
„Becsület és kötelesség” - Deák Ferenc emlékezete

A Göcseji Múzeum emlékkiállításáról

A Deák évforduló legszínvonalasabb emlékkiállítását dr. Hiller István, a nemzeti kulturális örökség minisztere nyitotta meg 2003. szeptember 19-én Zalaegerszegen, a Göcseji Múzeum időszakos kiállítótermében. A haza bölcsének, illetve a kiegyezés szülőatyjának alakját, magánéletét és közéleti tevékenységét egyaránt felidéző, november 16-ig megtekinthető időszakos kiállítás címét tekinthetjük akár Deák Ferenc hitvallásának is. "Becsület és kötelesség" parancsolt kitarást és állhatatosságot a pozsonyi országgyűlésen eluralkodott pártoskodástól viszolygó fiatal Deáknak; az 1840-es évek derekán, amikor pesszimizmus lett rajta úrrá, szintén a "becsület és kötelesség" tartotta meg az ellenzéki mozgalom élén, végül 1848 tavaszán ugyancsak a "becsület és kötelesség" kényszerítette, hogy vállaljon szerepet Batthyány kormányában.

A zalaegerszegi kiállítás elegáns és mértéktartó, ugyanakkor kellőképpen ünnepélyes színvilága Zala megye ősi címerének zöld-arany színeit idézi. Az installáció alapszíne azonban leginkább azért lett a zöld, mert az a reménység színe, és Deák Ferenc számos alkalommal - kiváltképp ellenzéki helyzetben - a reményt testesítette meg az ország közéletében. Deák töltötte meg a szíveket hittel és reménnyel, amikor az 1830-as években a felségárulással vádolt politikai foglyok kiszabadításáért küzdött az ellenzék; 1840-ben fejet hajtott előtte az egész reformtábor, néhány évvel később, a pártalakítások időszakában őt tekintették a szabadelvűek lehetséges vezé-

rének, továbbá Batthyány Lajos is tőle remélt támaszt és segítséget miniszterelnöki munkájához. Deákra figyelt, őbenne bízott az ország az önkényuralom idején, és a megbékélés reményében tőle várt útmutatást az 1860-as években is.

Az emlékkiállítás természetesen nem vállalkozhatott Deák gazdag életművének, maradandó értékű szellemi örökségének teljességre törekvő bemutatására, csupán az életút azon állomásait, a történelmi személyiség és a magánember azon vonásait jeleníthette meg, amelyek leginkább megragadhatóak voltak a fennmaradt tárgyi, képi vagy írásos relikviák segítségével. A tárlat nem pusztán a kiegyezést létrehozó Deák Ferencet igyekszik bemutatni, hanem arányosan az életpálya egészét: a pályakezdő fiatal zalai jogászt, a reformkor ellenzéki vezéregyéniségét, a '48-as minisztert, az önkényuralommal szembeni kitartásra buzdító politikust, és természetesen a rendkívül rokonszenves magánembert is. Az életút egyes állomásainak háttérben megjelenik a család, rokonság és baráti kör, az a szűkebb vagy tágabb környezet, melyben élt, és amely hatással volt Deákra.

Az évfordulós rendezvények sorába illeszkedő, és a helyi önkormányzatok (Zala Megye, Zalaegerszeg Megyei Jogú Város) mellett a Nemzeti Kulturális Alapprogram, valamint a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti Évfordulók Titkársága által is támogatott zalaegerszegi kiállítás a valaha létrejött egyik legjelentősebb Deák emlékkiállításnak tekinthető. Deák Ferenc

egész életművét ilyen teljességgel és részletességgel, lehetőség szerint eredeti dokumentumok segítségével bemutató tárlatot - tudásunk szerint - még soha, sehol nem rendeztek, csupán a fővárosi közgyűjtemények Deák emléktárgyait állították ki néhány alkalommal, leginkább csak a kiegyezésre emlékeztetve.

A kiállított festmények, metszetek, könyvnyomatok és fotók, sajátkezű kéziratok, térképek, könyvek, hírlapok és más nyomtatványok, ruhadarabok, személyes használati tárgyak és bútorok, valamint szerszámok és faragványok zömében mind Deák személyéhez fűződő eredeti, éppen ezért egyedi és értékes relikviák. A kiállítás törzsanyagát a zalai közgyűjtemények - A Göcseji és a Balatoni Múzeum, a Zala Megyei Levéltár és a Deák Ferenc Megyei Könyvtár - Deák emlékei adják. Mellettük láthatók a Magyar Nemzeti Múzeumban és a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában őrzött Deák hagyatékok válogatott darabjai, valamint más közgyűjtemények, továbbá több magánszemély (köztük a Deák család tárnoki ágának leszármazottai) féltve őrzött, becses emlékei. A kiállítás külön érdekessége, hogy Deák Ferenc tárgyi és írásos hagyatékának számos, mindeddig rejtve maradt darabja most kerül először a szélesebb nyilvánosság elé.

A kiállítás kronológiai rendben, Deák életútját követve mutatja be az alapos előkészületek után, olykor több évi kutatómunkával összegyűjtött relikviákat. Az előtérben Deáknak 1861-ben a zalaegerszegi vármegyeház számára megfestett egész alakos képmása (Györgyi Alajos impozáns alkotása), valamint a Deák család címerének és családfájának rekonstrukciója látható. Itt kapott helyet a fiatal Deák Ferenc

arcvonásait elefántcsontlapon megörökítő kis miniatúr, Johann Clarot különleges festménye is, amelyet a győri Xántus János Múzeum bocsátott a kiállítók rendelkezésére.

A családi indíttatással, az iskolákkal és ifjúkori barátokkal foglalkozó első részben látható többek között a Deák család címerével díszített ezüst cukortartó, és a Kisfaludy Sándornak - költői néven Himfynek - ajándékozott, Deák Ferenc által 1830-ban faragott bot. Az ezt követő reformkori szobabelső a nevezetes kehidai kúria egykori berendezését idézi. Az üveges vitrinben Deák Ferenc ifjúkori olvasmányai, ill. mindazok a könyvek láthatók, amelyek egykor megtalálhatók voltak Deák könyvtárában. Az enteriőr háttéréül szolgáló paraván túloldalán egy ritkaság rejtőzik: a felvázolt Deák Antalt ábrázoló litográfia (az egyetlen ismert kép Deák Ferenc bátyjáról), és ennek eredeti kő nyomdúca.

Deák Ferenc Zala megyei politikai pályakezdetét, a vármegyei tisztségeket, azután pedig a reformkori országos közélet és a pozsonyi országgyűlési tevékenység időszakát elsősorban eredeti kéziratok jelenítik meg, de itt látható Deák első, 1836-ból származó, Szakmáry József féle arcképe, valamint az 1840-ben tisztelői által készített országgyűlési díszalbum is. Eredeti litográfiákból és metszetekből álló arcképcsarnok jeleníti meg a kehidai kúria neves vendégeit, köztük Széchenyi István gróft, Wesselényi Miklós bárót, Kossuth Lajost és Vörösmarty Mihályt. A következő vitrinben és tablón főként az igazságügyi minisztérium kéziratos vagy nyomtatott dokumentumai, valamint az egyik miniszteri pecsétnyomó kaptak helyet. A Vörösmarty árvákkal kapcsolatos levelek és más dokumentumok - így pl. a

Vörösmarty Ilonának ajándékozott, dedikált imakönyv - már az 1850-es éveket, a kehidai birtokeladást és a Pestre költözést idézik. A kiállítás egyik fő látványossága a Deák Ferenc Angol Királynő szállodabeli lakosztályát megjelenítő enteriőr, ahol az asztalon Deák nappali szobájának eredeti használati tárgyai láthatók. Egykorú arcképek mutatják be Deák neves pesti vendégeit, azokat a közeli barátokat, akik szinte naponta megfordultak az Angol Királynő szállodában. Közöttük látható Eötvös József báró, Csengery Antal, Szalay László, Kemény Zsigmond, vagy Horváth Boldizsár képmása. A továbbiakban az 1861-es országgyűlés, majd pedig az 1854 után Deák második otthonának tekintett Pusztaszentlászlóval kapcsolatos emlékek következnek. Közülük feltétlenül említést érdemel "A Haza Attyának Zala megye hölgyeitől" 1866-ban ajándékozott, és a Deák család címerével díszített, gyönyörűen hímzett bőr karosszék, valamint a híres arany óralánc, amelyet Deák Batthyány Lajostól kapott, az 1863-as nevezetes betyárkalandban még megmenekült, később azonban a múzeumból ellopott órájának tartozéka. Természetesen e kiállításból sem hiányoznak a kiegyezés előkészítésére és megalkotására vonatkozó dokumentumok, így látható pl. a Húsvéti

cikk, a kiegyezési törvények, és Kossuth Kasszandra-levelének egy-egy eredeti példánya is.

Deák utolsó éveit, betegeskedését és halálát idézi többek között a homeopátiás gyógyszerkészlet, az utolsó szivar, és a cipruság, amelyet az emigráns Kossuth küldött Deák koporsójára. A Deák kultuszra utaló tárgyakkal, köztük a tisztelői nevét megörökítő ezüst koszorúval záruló kiállítás anyagát Székely Bertalan és Than Mór Deákról festett arcképei, valamint a terem közepén elhelyezett vitrinekben látható személyes használati tárgyak (kalap, esernyő, nyakkendő, sétabot, kulacs, erszény és pohár), faragószerszámok és Deák saját kezű fadaragványai (levélnehezékként használható gyümölcsök és papucsok, címer és bűvös kocka) teszik teljessé. A tablók feletti frízben látható képek Deák Ferenc életének egyes helyszíneire utalnak, és a Zala Megyei Levéltárban készülő emlékalbum anyaggyűjtéséből származnak.

A tartalmas, gazdag és ízléses emlékkiállítást a Göcseji Múzeum muzeológusa, Béres Katalin tervezte és rendezte, a reprodukciókat és a fényképnagyításokat Zóka Gyula (zalaegerszegi fényképész) készítette, a kivitelezésben pedig mintegy húszfőnyi, zömében múzeumi szakembergárda működött közre.

